

Διήγημα

Το παρεκκλήσι του Αρχαγγέλου

του δρα Αχιλλέα Αιμιλιανίδη

Σαν έφτασε στο Κεφαλόβρυσσο, σταμάτησεν η συνοδιά με τη χτυπημένη.

Ακούμπησαν χάμω το στρωσίδι από κλωρά κλαδιά με την αρχόντισσα πάνω πλავιασμένη κι έτρεξαν να φέρουν δροσερό νερό απ' την πηγή, να πλύνουν τις λαβωματιές της. Ασύλευτη σαν πεδαμένη, με σφαλιστά τα μάτια ήταν ξαπλωμένη η Ακυλίνα, η νιόπαντρη αρχόντισσα. Μισάνοιχτα και μαραμένα τα χείλια της σα να τ' άγγιξεν ο Χάρος και ρούφηξε τη δροσιά τους. Ολόκλωμα τα μάγουλά της σαν τριαντάφυλλα από το ξεροβόρι μαραμένα. Κουρέλια ματωμένα γένηκαν τα πλουμιστά της ρούχα τ' ασημοκέντητα πού τ' άφερεν από τη Βενετιά ο καλός της. Απ' το χέρι κι απ' το γόνατο το αίμα δεν έπαψε να τρέχη.

Κι ο άντρας της, ο άρχοντας Φραντζέσκος, με χαμηλωμένο το κεφάλι πήγε και στάθηκεν απάνωδέ της. Έβγαλε το φτερωτό καπέλλο του και την κοίταζε δίχως να μιλά, τραβώντας αδιάκοπα το ξανθό του γένη. Η συμφορά η αλόγιαστη του σφάλησε το στόμα. Μήνας δεν πέρασεν από τη μέρα που παντρεύτηκαν. Κι ήταν κι οι δυο τους τόσο μεδυσμένοι από έρωτα, που μαύρη σκέψη στο μυαλό τους δε χωρούσε. Τόσο ήταν χαρούμενος ο άρχοντας σήμερα το πρωί πριν φύγουν απ' το κάστρο της Κερήνειας για το Παλαίκυθρο που τους είχαν καλεσμένους, που σκόρπισε φλουριά στους υπηρέτες και χάρισε δυο πουγγιά στο μοναστήρι το φράγκικο και, για της Ακυλίνας το χατίρι άλλο ένα στον Ρωμίων την εκκλησιά. Για τη γυναίκα του την αγαπημένη έτρεξεν ο ίδιος τ' άλογο να φέρη και μπροστά της γονάτισε, στό ποδι του να πατήση για ν' ανεβή στη σέλλα. Αυτός που απ' την περηφάνια του μήτε τα φρύδια του κινούσε σαν οι διαβάτες έσκυβαν μπροστά του με βγαλμένα τα σκουφιά και με σέβας παράστεκαν ως να προσπεράση.

Και, σαν ξεκίνησαν, δεν άφησε τους καβαλλάρηδες που για συνοδιά του έδωκεν ο άρχοντας της Κερήνειας σιμά τους να κλουθούν. Μπροστά τους είπε να πάνε, γιατί ο ίδιος ήξερε τα μονοπάτια καλύτερ' απ' αυτούς. Αν είχανε μιλιά τα λούλουδα του κάμπου και του βουνού τ' άγριοβότανα,

* Αχιλλέα Αιμιλιανίδη "Παλιά Κύπρος", Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1933.

δε να τον καλωσόριζαν απ' τις φορές που πέρασε. Και, γυρίζοντας στην Ακυλίνα, της είπε με καμάρι:

—Ας μείνουμε μονάχοι μας οι δυο μας, με την αγάπη μας και τη χαρά μας. Σαν είμ' εγώ στο πλάι σου, ανώφελη, δάν' η συνοδιά. Στο δρόμο μου κανένας δεν τολμά να βγη, γιατί το ξέρουν όλοι πόσο κοφτερό είναι το σπαθί μου και πως για το χατίρι σου είμ' άξιος με δέκα ν' αναμετρηθώ. Εσύ δεν είσαι σαν τις άλλες. Είσαι της καρδιάς μου η κυρά.

Οι δυο τους πλάι-πλάι για την αγάπη τους μιλούσαν και για της Ακυλίνας τις φορεσιές τις βενετσιάνικες που τις αρχόντισσες θα δάμπωναν τις άλλες. Κι ακόμα για τους φίλους που θα τους καρτερούσαν στο Παλαίκυδρο, τις γιορτές που δά 'διναν για χάρη τους και τα κυνήγια που θα έκαναν με γεράκια γυμνασμένα σα στον παλιό καιρό.

Κι όντας πια τον κάμπον άφησαν για το μονοπάτι του βουνού, μπροστά η Ακυλίνα κι ο Φραντζέσκος πίσω ανέβαιναν για ώρα πολλή ανάμεσα σε πεύκα και χαρουπιές, τις κουμαριές και τις φασκομηλιές τις ανδισμένες και τα θυμάρια που μοσκοβολούσαν. Μονάχοι τους με συνοδιά της αγριομέλισσας το βούισμα ή το κελάιδισμα πουλιού.

Σαν έφτασαν κουρασμένοι στην κορφή, πέζεψαν κι έκατσαν κάτω από ένα πεύκο να ξεποστάσουν, σα γύρισαν τα μάτια τους κατά το Νοτιά, δάμπωσαν από την ομορφιά που αντίκρυσαν. Κάτω απ' το βουνό απλώνόταν λουσμένος στο φως ο κάμπος ο απέραντος της Μεσαριάς. Στα πόδια του βουνού η Κυθρέα με τις μικρές της εκκλησιές και τα ολάσπρα σπίτια της πνιγμένα μέσα σε δεντροθάλασσα από μουριές και λεμονιές. Πιο πέρα το Παλαίκυδρο με τον παλιό του πύργο και γύρω τ' άλλα τα χωριά, το Έξω Μετόχι, η Μια Μηλιά, η Βώνη, σημάδια πρασινόμαυρα μέσ' στο χρυσάφι των κάμπων. Απ' την άλλη τη μεριά, στην άκρη πέρα του δρόμου του φιδωτού, η Λευκωσία με τα κάστρα της ολόγυρα και την Αγιά Σοφιά στη μέση, με τα ψηλά καμπαναριά που φάνταζαν ολόχρυσα κάτω απ' το χάδι του ήλιου.

Κοίταζαν αμίλητοι κι οι δυο και δε χόρταινε η ματιά τους, ως που η Ακυλίνα γέρνοντας στου Φραντζέσκου την αγκαλιά εσφάλησε τα μάτια, μέσα τους κρατώντας την ομορφιά που ως τώρα κοίταζε. Κι ο Φραντζέσκος να καταλάβη δε μπορούσε γιατί οι τόποι άλλαξαν έτσι σήμερα. Τόσες φορές που πέρασε ποτέ του δεν τους είδε τόσο όμορφους. Κοίταζε και δε χόρταινε, ως που, νανουρισμένος κι ο ίδιος απ' των πεύκων τη δοξαριά τη σιγανή, σφάλησε τα μάτια.

Σαν ξύπνησαν, η καρδιά τους δε βαστούσε να φύγουν απ' εκεί. Μα η Κυθρέα ήταν ακόμα μακριά κι ας φαινόταν κάτω απ' τα πόδια τους. Κι

απ' εκεί ήταν άλλος τόσος δρόμος για να φτάσουν στο Παλαίκυδρο. Σηκώθηκαν ανόρεχτα και πήραν το μονοπάτι της κατηφοριάς πάνω απ' το Κοκκινόγκρεμο. Μπροστά η Ακυλίνα πάλι κι ο Φραντζέσκος πίσω. Μα να ξεκινήσουν δεν προφτάσαν κι άκουσαν από πάνω τους δυνατό φτερούγισμα κι ένα κράξιμο παράξενο πουλιών. Τρεις μεγάλοι γύπες πετούσαν χαμηλά κι ερχόνταν ίσα κατά πάνω τους. Όσο πλησίαζαν χαμήλωναν και πιο πολύ, τόσο που, σαν έφτασαν πάνω απ' τα κεφάλια τους, νόμιζες πως, αν άπλωνες το χέρι, δά 'πανε τα φτερά τους. Τρομαγμένη η Ακυλίνα έσκυψε κι αγκάλιασε του αλόγου της το λαιμό, μα πέρασαν οι γύπες γρήγορα πάνω απ' τα κεφάλια τους και χάθηκαν σε μια στιγμή πίσω απ' τα πεύκα και τις χαρουπιές.

—Μη φοβάσαι! Οι γύπες δεν πειράζουνε ανθρώπους. Κάποιο ψοφίμι θα μυρίστηκαν και το γυρεύουν.

Γύρισε ο Φραντζέσκος να της πη, μα την ίδια τη στιγμή βλέπει άξαφνα της Ακυλίνας τ' άλογο γρήγορα το λαιμό του να τινάζη, να ψηλώνη το κεφάλι του κι ευθύς στα πσινά του πόδια να σηκώνεται, σα να ζητούσε από πάνω του την καβαλλάρισσα να πετάξη. Και, τη στιγμή, κατά το γκρεμό ν' αρχινάη ένα τρέξιμο σά μανιασμένο. Απ' το ξάφνιασμά του ο Φραντζέσκος δε μπόρεσε μιλιά να βγάλη από το στόμα του. Μα γρήγορα ξαναύρε τη φωνή του και φώναξε δυνατά στην Ακυλίνα:

—Κρατήσου γερά! Βάστα σφικτά τα χαλινάρια! Μη φοβάσαι κι έφτασα!

Φτέρνισε τ' άλογό του πίσω της ευθύς να τρέξη, μ' αυτό δεν κούνησε. Πρώτη φορά που τον αφέντη του δεν άκουσε. Το χτύπησε τότε με πείσμα στα πλευρά πολλές φορές μα, ως να το καταφέρη να κινηθή, της Ακυλίνας τ' άλογο έστριψε κιόλας την καμπή και χάθηκε. Γρήγορα το κυνήγησε, μα, προτού να φτάση στη στροφή, άκουσε ξαφνικά κάτι βαρύ να πέφτη μέσα στο γκρεμό και πέτρες να κατρακυλούν μαζί του. Πέτρες πολλές, και της Ακυλίνας τη φωνή την τρομαγμένη να λήη:

—Παναγιά μου!

—Ακυλίνα! Τί σου στάθηκε; Φτάνω! Πού είσαι;

Μ' απόκριση καμιά δεν ήρθε. Μονάχα των πετρών το κατρακύλισμα ακόμα ακουόταν, που σε λίγο σταμάτησε κι απλώθηκε ξανά της μέρας η γαλήνη.

Σαν έφτασε στη στροφή, είδε με τρόμο πως η Ακυλίνα δε φαινόταν πουθενά. Ξεκαβαλλίκεψεν ευθύς κι έσκυψε πάνω απ' το γκρεμό, μα πάλι δεν είδε τίποτε. Έτρεξε πάνω - κάτω φωνάζοντας σαν τρελλός:

—Ακυλίνα, πού είσαι; Έπαδες τίποτε; Μη φοβάσαι! Έρχομαι!

Μα τα λόγια του πάλι απόκριση δεν είχαν. Κατέβηκε πιο κάτω, μα το ίδιο πάλι, και μόνο σα γονάτισε πάνω απ' το γκρεμό μπόρεσε να δη την Ακυλίνα πεσμένη κάτω ανάμεσα στις πέτρες και τους βάτους, ματωμένη στο πρόσωπο, στα χέρια, μ' ανάκατα τα όμορφα μαλλιά, τα ρούχα ξεσκισμένα και τ' άλογο πιο κάτω, που βαριαγκομαχούσε λαβωμένο. Χλώμιασε στη στιγμή. Κρύος ιδρώτας του έβρεξε το μέτωπο. Τα μηλίγγια του χτυπούσαν δυνατά. Νόμιζες πως ήτανε να πεταχτούν. Θόλωσαν τα μάτια του και σκοτεινίασαν. Κάτι πήγε να πη, μα χάθηκαν τα λόγια του πριν απ' το στόμα του να βγουν. Ύστερα καλά - καλά τι γένηκε δε θυμόταν πια. Μήτε πότε γύρισαν πίσω οι καβαλλάρηδες και τους βρήκαν, μήτε πότε την Ακυλίνα στο μονοπάτι ανέβασαν απ' το γκρεμό και πότε στρωσίδι της έπλεξαν από κλωρά κλαδιά και πάνω την εξάπλωσαν.

Και τώρα απάνωδέ της αμίλητος στεκόταν και την κοιτούσε με καρδιά σφιγμένη. Μέσ' στο μυαλό του χίλιες σκέψεις κι έγνοιες στριφογύριζαν και καμιά δεν έστεκε. Να καταλάβη δε μπορούσε πως τον βρήκε τούτο το μεγάλο το κακό. Τον βρήκε το παράπονο. Ποιο φταίσιμο μεγάλο έκανε και τον παίδευεν έτσι ο Θεός; Μη σήμερα κιόλας το πρωί στις εκκλησιές δε χάρισε τρία πουγγιά χρυσάφι; Η συμφορά η αναπάντεχη ήταν τόσο μεγάλη, που κι ο ίδιος τι να πη δεν ήξερε.

Ανασήκωσε για μια στιγμή τα μάτια του κι είδε γύρω του πολλούς χωριάτες συναγμένους, να στέκονται και να κοιτάζουν με βγαλμένα σαν πάντα τα σκουφιά τους. Μα σήμερα του φάνηκε πως τον κοίταζαν αλλιώτικα. Πως τα μάτια τους χαμογελούσανε κακά. Δεν είχαν το φόβο μέσα τους σαν τις άλλες τις φορές. Σα να χαιρόντουσαν, δαρρείς, για τη δική του συμφορά. Σκέψη κακή μπήκε τότε άξαφνα μέσα στο μυαλό του. Νόμισε πως βρήκε του κακού την αφορμή. Κάποιο μάτι κακό, δικό τους μάτι, τη χαρά του δε να φθόνησε. Κάποια κατάρα δική τους θα τον βρήκε. Πάντα δεν ήθελαν να τον ιδούν, μήτε να τον ακούσουν, όσο κι αν στεκόταν μπροστά του με σέβας και χαμηλωμένο το κεφάλι. Ζητούσε τους φόρους κάθε χρόνο και, σαν δεν είχαν να πληρώσουν τα γεννήματα τούς έπαιρνε μέσ' από τ' αλώνια.

Από το θυμό του ανέβηκε το αίμα στό κεφάλι. Του ήρθε να τρέξη καταπάνω τους και ν' αρχίση να χτυπάη αλύπητα δεξιά, ζερβά, όποιον βρη μπροστά του, δίχως το γιατί να πη. Και τότε όλοι τους θα ένιωθαν πως η δύναμη δεν έφυγεν απ' τα χέρια του άρχοντα Φραντζέσκου. Σαν και πρώτα δε να τρέμανε σαν άκουαν τ' όνομά του. Μουρμουρίζοντας μέσ'

από τα δόντια του βρисиές, έσφιξε κιόλας τις γροδιές του κι ήταν έτοιμος να χυμήξει καταπάνω τους. Μα την ίδια κείνη τη στιγμή ένιωσε κάποιον πίσω του να του τραβά το χέρι. Ξαφνιασμένος μαζί και θυμωμένος, γύρισε να δη ποιος ήτανε κείνος που τόλμησεν επάνω του ν' αγγίξει. Μα σαν αντίκρυσε μια πεντάχρονη παιδούλα φοβισμένη κι αμίλητη με το ένα χέρι απ' το μανίκι να τον τραβά και με τ' άλλο ένα ποτήρι ασημένιο να του δίνει γεμάτο με ροδόσταμα, στάθηκε μ' ανοιχτό το στόμα. Μια μάννα, ποιος ξέρει, κάποια πονόψυχη αδελφή δε να της τό 'δωκε, στη λαβωμένη αρχόντισσα για να το φέρη. Ο θυμός του χάθηκε με μιας κι άδελα ξέσφιξε τις γροδιές του. Έσχυσε και πήρε το ποτήρι απ' το χέρι της και σαν η παιδούλα πάντ' αμίλητη έφευγε τρεχάλα από κοντά του, απόμεινε πάλι με τον πόνο του. Μαλάκωσεν η καρδιά του και τον πήρε το παράπονο ξανά. Βούρκωσαν τα μάτια του κι ένιωσε τα γόνατά του να λυγούν, τα χέρια του να τρέμουν. Ένας στεναγμός του ξέφυγεν απ' τα στήδια. Του ήρθε να κλάψη. Να πάη να κάτση σε μια πέτρα απόμερα, να βάλη μέσ' στα δυο του χέρια το κεφάλι και να κλάψη πολύ ως να ξαλαφρώση η καρδιά του. Μα γύρω του ήταν τόσοι άνθρωποι που τον κοιτούσαν. Τι δε να έλεγαν σα δωρούσαν έναν άρχοντα να κλαίη σαν γριά μοιρολογήτρα; Ποιό σέβας, ποιό φόβο δε να του βαστούσαν πιά; Δάγκωσε σφιχτά τα χείλια του, τόσο που τα μάτωσε, και το κεφάλι σκύβοντας, κατάπιε μέσα του τον καημό του το μεγάλο, που ήταν απ' τα μάτια του να βγη, να ξεχυθή σε κλάμα ατέλειωτο. Έμεινεν έτσι για μια στιγμή, μα παίρνοντας ύστερα καινούργια δύναμη, τίναξε το κεφάλι του και, σμίγοντας τα φρύδια του, φώναξε στους χωριάτες τον κασελλάνο να πάνε να του φέρουν του χωριού. Γύρισε ύστερα και δίνοντας σ' ένα απ' τους δικούς του καβαλλάρηδες το δαχτυλίδι του, του ορμήνεψε με τ' άλογο στη Λευκωσία να πάη σα σαΐτα, στο σπίτι του Γιάννη του Γραικού, και την αρχόντισσα Ειρήνη, της Ακυλίνας τη μάννα, μαζί του να φέρη στην Κυθρέα. Το τι στάθηκε να μην της πη, όσο κι αν τον ρωτούσε.

Σαν έδωκε την προσταγή, γονάτισε πάνω από την Ακυλίνα, το πρόσωπό της να ραντίση με ροδόσταμα, τα χέρια της να πλύνη. Μα ήταν του κάκου πια. Σαν άγγισεν επάνω της ανατρίχιασε. Η Ακυλίνα δεν ήταν πια του κόσμου τούτου. Από τα μαραμένα χείλια της τα ολόχλωμα έβγαινε σταλιά - σταλιά το αίμα. Ξεψύχησεν άφωνα, δίχως κανέναν να το καταλάβη, μήτε κι ο ίδιος που παράστεκε απάνωθό της, σαν τα μικρά πουλιά που τα βρίσκει ο Χάρος πάνω στο κλαδί κι άλαλα ξεψυχούνε τα φτερά τους μισανοίγοντας. Δε μπόρεσε πότε να κρατηθή. Έσκυψε σαν τρελός επάνω της και την αγκάλιασε. Έπιασε τα χέρια της μέσ' στα δικά του

και τά 'σφιξε δυνατά, σα νάθελε ζωή να της ξαναδώση. Και τη φιλούσε τρελλά, ατέλειωτα, όπου τύχαινε, στα μάτια, στα μαλλιά, στα μάγουλα, στα χέρια, ψιδιρίζοντας:

Ακυλίνα, ξύπνα! Είμ' εγώ κοντά σου! Ο Φραντζέσκος!

Μα κείνη δεν τον άκουσε. Κι ο Φραντζέσκος, γέροντας το κεφάλι του στην κοιμισμένη της καρδιά, ακούμπησε και ξέσπασε ύστερα σε κλάμα σα γυναίκα, σα μωρό παιδί. Έτρεχαν βρύση τα δάκρυά του κι έπεφταν πάνω στις Ακυλίνας τις λαβωματιές κι έσμιγαν κι εγίνονταν ένα με το αίμα το δικό της.

* * *

Η αρχόντισσα Ειρήνη δεν άφησε την πεδαμένη κόρη της στη Λευκωσία να την πάνε, κι ας ήξερε πως εκεί δε να την έδαβαν με τάξη μεγάλη και πομπή για χάρη του άρχοντα Φραντζέσκου. Με φορεσιές ολόχρυσες και με σπαδιά στη μέση τους ζωσμένοι, οι Βενετσάνοι δε να πήγαιναν στις Ακυλίνας την ταφή.

Φοβότανε. Μέσα στόν καημό της ακόμα το βαθύ και στο μαράζι της, μια σκέψη πάντα τη βασάνιζε κακή κι ήταν στιγμές που ξέχανε γι' αυτή και το χαμό της κόρης της. Μέσ' στο μυαλό της πάντα κάποια λόγια στριφογύριζαν. Μπρος στά μάτια της τα δολωμένα απ' το κλάψιμο, όλο και γερόντισσες χωριάτισσες θωρούσε να βγάζουν τα μαντήλια απ' το κεφάλι τους και με τα δυο τους χέρια να την καταριώνται.

Δεν πέρασαν πολλές μέρες από τότε που ήρθε κοντά της ένα δειλινό η ψυχοκόρη της η Μαλάμω και της ιστόρησε το τι είδε και τι άκουσε, σαν πίσω απ' το παράθυρο καδόταν.

Ένας παπάς με δυο χωριάτες περνούσαν απ' το δρόμο τους, όντας ο ένας, δείχνοντας την πόρτα του σπιτιού τους, γύρισε κι είπε στους άλλους δυο:

— Πάνε πα κι οι μεγάλοι μας! Τα μεγαλεία τους φάνταξαν και τους πήραν το μυαλό! Αν είναι να χαδή η πίστη μας και να φραγκέψουμε, δε νά 'ναι απ' αυτούς! Δε δά 'ναι από μας τους φτωχούς και τους χωριάτες!

Τότε ο παπάς, κουνώντας το κεφάλι του δλιμένα, στάθηκε και, σαν είδε γύρω του πως ο δρόμος ήταν άδειος, με τα λογια τούτα τ' αποκρίθηκε:

— Η πίστη του Χριστού η αληθινή δε χάνεται! Είναι μεγάλος ο Θεός και μας ορίζει όλους και όλα τα δωρεί! Για ό,τι έκαναν δε να το μετανιώσουν! Σ' αυτούς, που μήτε ντροπή και μήτε σέβας έχουν, η δίκαιη κατάρρα δε δ' αργήση πάνω τους να πέση!

Έτσι της μάννας της άμοιρης ήταν διπλός ο καημός. Φοβότανε μη την Ακυλίνα από Λευκωσία σαν έπαιρναν οι Φράγκοι, θα ζητούσαν στη δική τους να την πάνε εκκλησιά και να τη δάψουν στο δικό τους κοιμητήριο. Έτσι δ' απόμενε και ξεκληρισμένη κι άχαρη κι από τους χριστιανούς καταραμένη, μονάχη της στον κόσμο. Μ' άξαφνα πήρε μιαν απόφαση. Έβαλεν όλη της την πονηριά και, μυστικά παρακαλώντας το Θεό για να τη βοηθήσει, έτρεξε και βρήκε το γαμπρό της.

—Γιατί στη Λευκωσία να πάμε να δάψουμε την Ακυλίνα; του είπε με δακρυσμένα μάτια. Ποιος δε να την ξέρη και ποιος δε να τη θυμηδή; Μέσα σε μύριους τάφους πότερο ένα μνήμα. Και, σαν κι εμείς πεδάνουμε, ολότελα δε να ξεχαστή. Κανένας δε θα πάη στο μνήμα της να σταδή, να πη ένα «Θεός σχωρέσ' την» και τα νιάτα της να θυμηδή που οβήσανε, την ομορφιά της και την καλοσύνη της. Πως ήταν η γυναίκα ενός άρχοντα τρανού και δυο γονιών η μονάκριβη, η μοσχοδυγατέρα. Δεν είναι πιο καλά, έδώ που έκλεισε τα μάτια της, 'δω πέρα να τη δάψουμε, σε μνήμα μοναχικό; Με σκαλιστή μαρμάρινη ταφόπετρα. Νάναι σ' ένα ψήλωμα. Να φαίνεται απ' εκεί η Λευκωσία. Τριγύρω κυπαρίσσια να φυτέψουμε κι ο τάφος νάναι κάτω από έναν πλάτανο μ' ίσκιο βαδύ, τον ύπνο της να φυλάη απ' τις βροχές, απ' το λιοπύρι κι απ' τον άνεμο. Δίπλα να χτίσουμε ένα παρεκκλήσι, στους Αρχάγγελου τη χάρη που πήρε την ψυχούλα της κοντά του την ευωδιασμένη. Να έρχονται οι χωριάτες κι οι χωριάτισσες να προσκυνούν κι οι ξένοι οι περαστικοί να στέκονται να βάζουν το σταυρό τους. Πάντα πάνω από τον τάφο της ένας παπάς να θυμιατίζει...

Ο άρχοντας Φραντζέσκος μήτε να σκεφτή, μήτε ν' αρνηθή δύναμη είχε. Της είπε να κάνη ό,τι ήθελε, κι η αρχόντισσα Ειρήνη σαν τ' άκουσε, της φάνηκε σα να της χάρισαν τον Παράδεισο και, δίχως να περιμένη άλλο να της πη, έφυγε να μηνύση νάρδουν οι παπάδες κι ο άρχοντας στο μυαλό του.

Σαν στόλισαν την πεδαμένη, η αρχόντισσα Ειρήνη πρόσταξε να πάρουν με το σούρουπο το λείψανο στην εκκλησιά του Αγίου Ανδρονίκου. Όλη τη νύχτα δίπλα στην πεδαμένη κόρη της ξενύχτησε, γιατί φοβότανε από τη μια στην άλλη ώρα μην έρθουν οι Φράγκοι και το λείψανο σηκώσουν. Μα σαν αρχίνησεν η τάξη στην εκκλησιά και πριν το λείψανο σηκώσουν, η αρχόντισσα Ειρήνη λιποθύμησε. Είδαν κι έπαδαν για να τη συνεφέρουν. Απ' τους Βενετσάνους και τους άρχοντες τους άλλους, κανένας δεν ήρθε στη λύπη του Φραντζέσκου να παρασταδή και τον παρηγορήσει, εξόν από τους δυο ξαδέρφους του. Μα γέμισεν η εκκλησιά κι ο αυλόγυρος ως

έξω από χωριάτες πλήθος, και σ' όλο το δρόμο ως τον τόπο της ταφής με γιασεμιά και με ροδόσταμα κοπέλες ράντιζαν το λείψανο.

Από τη μέρα κείνη η αρχόντισσα Ειρήνη μονάχα με της κόρης της τη δύμηση εξούσε κι ήταν ο καημός της ο μεγάλος ν' αξιωθή να ζήσει ως να στολίση με ταφόπετρα το μνήμα της και να χτίση το παρεκκλήσι. Δεν άφησε μέρες να περάσουν και πήγε στό Δεσπότη. Σαν όλα του ιστόρησε, του γύρεψε συγχώρεση και να βρη τον παρακάλεσε της ταφόπετρας τα λόγια στων διαβασμένων τη βαθιά γραφή.

Κι όταν όλα τέλειωσαν και χτίστηκε το παρεκκλήσι, μ' άγιες εικόνες το στόλισε, μ' ολόχρυσες καντήλες και μ' ασημένια μανουάλια. Πάνω απ' το μνήμα της κόρης της έμενε για ώρες κάθε μέρα γονατιστή και τη θρηνοούσε. Διάβαζε και ξαναδιάβαζε τη γραφή, τη χαραγμένη πάνω στο μάρμαρο, κάτω απ' τη σκαλισμένη νεκροκεφαλή και τα δυο κόκκαλα τα σταυρωμένα, «θυγάτηρ Ιωάννου του ποτέ επόππου των Λευκάρων, «Γόνος ευγενής», «Πεφιλημένη σύζυγος Φραγκίσκου», κι ένιωθε μέσα στην καρδιά της να στάξη μια παρηγοριά, σα μια του ήλιου ακτίδα να έσχιζε για μια στιγμή τα σκοτάδια της ψυχής της, και τότε στέρευαν για λίγο οι βρύσες των ματιών της.

* * *

Ένας χρόνος δεν πέρασε κι η αρχόντισσα Ειρήνη πήγε την ανάπαψη να βρη κοντά στην πεδαμένη κόρη της. Όσα είχε, σπίτια και μετρητά και κτήματα, τα χάρισε στις εκκλησιές και στους φτωχούς για την ψυχή της. Τα πιο πολλά στο παρεκκλήσι τ' Αρχαγγέλου, για να κάνουν το δικό της και της κόρης της μνημόσυνο και κάθε μέρα να τις μνημονεύουν και τις δυο στη λειτουργία και πάνω απ' τους τάφους τους ο παπάς να θυμιάτιζη.

Μα πέρασαν χρόνια και πέθανε κι ο παπάς που λειτουργούσε στο παρεκκλήσι. Η Κύπρος άλλαξεν αφέντες. Το Μισοφέγγαρο έδιωξε το Λιοντάρι τ' Άη Μάρκου. Με τον καιρό έσβηνε σιγά-σιγά απ' τη μνήμη των ανθρώπων η δύμηση της Βενετίας και των αρχόντων της. Γρήγορα ξεχάστηκαν η Ακυλίνα κι η αρχόντισσα Ειρήνη και μαζί τους το παρεκκλήσι τ' Αρχαγγέλου.

Με του καιρού το πέρασμα το παρεκκλήσι, ξεχασμένο απ' τους ανθρώπους, ερήμωνε μέρα με τη μέρα. Αυλάκωσαν τους τοίχους του οι βροχές κι οι άνεμοι του πήραν τη σκεπή. Οι τάφοι της Ακυλίνας και της μάννας της χορτάρισαν. Χώματα και τσουκνίδες σκέπασαν τις ταφόπετρες τις μαρμαρένιες. Γιατί, σα με τα χρόνια μεγάλωνε η Κυθρέα κι

επλούτιζαν απ' τους νερόμυλους οι χωριανοί, έχτιζαν καινούργιες μεγάλες εκκλησιές κι άφηναν τις παλιές τις βενετοάνικες να γίνουν ρημοκκλήσια. Έτσι και με το παρεκκλήσι τ' Αρχαγγέλου. Πήραν τα κονίσματα, τα μανουάλια, τις καντήλες και στόλισαν τις καινούργιες εκκλησιές κι άφησαν τους τοίχους του να πέσουν. Πήραν τις πέτρες του για να χτίσουν τα δικά τους σπίτια. Κανένας πια δεν το θυμόταν. Μονάχα καμιά γριούλα στη γειτονιά, που τό 'χε και τούτη ακουστό απ' τους γονιούς της, πήγαινε μέσ' στα χαλάσματα ν' ανάψη ένα καντήλι.

Τα χρόνια κυλούσαν γρήγορα και στοιβάχτηκαν στα περασμένα κι από το παρεκκλήσι πια τίποτε δεν απόμεινεν, εξόν από χαλάσματα γεμάτα βάτους και τ' όνομα για το ψήλωμα που ήταν μια φορά χτισμένο, που το έλεγαν ακόμα Ψήλωμα τ' Αρχαγγέλου. Μα ήρθε μια μέρα που άθελα το ξαναθυμήθηκαν οι χωριανοί. Ένα δειλινό ο χότζας απ' το Νιο Χωριό, που ήρθε ν' αλέση στην Κυδρέα το σιτάρι του, νυχτώθηκε και τζαμί δε βρήκε να πη την προσευχή του στον Αλλάχ. Έτσι μεγάλη η Κυδρέα που γένηκε και με τόσες εκκλησιές, μήτε τεκκέ, μήτε τζαμί είχε. Θυμώθηκε. Τί λογής αφεντάδες ήταν οι Τούρκοι του νησιού, σα μέσα στις Κύπρου το πιο μεγάλο χωριό τον Αλλάχ κανένας δε μπορούσε να δοξάση; Σα γύρισε ολούδε του κι είδε κει κοντά το Ψήλωμα τ' Αρχαγγέλου, ανέβηκε πάνω, άπλωσε το χαλί του και γονάτισε να πη την προσευχή του. Κι ύστερα σαν κατέβηκε, πήγεν ολόδια στους προεστούς των χριστιανών και τους το είπε καθαρά, πως απ' τη μέρα κείνη το ψήλωμα ήταν χτήμα του, για να χτιστή τζαμί.

Τ' άκουσαν οι χριστιανοί κι αναταράχτηκαν, μα τίποτε δεν είπαν μπροστά του. Όμως σαν απόμειναν μονάχοι τους και κοίταξαν τα βιβλία τα παλιά των εκκλησιών και βρήκαν πως κει πάνω μια φορά ήταν χτισμένο παρεκκλήσι, απ' το κακό τους ήταν ν' αρρωστήσουν. Έρριχνεν ο ένας το φταιξιμο στον άλλο κι όλοι μαζί στους πιο παλιούς, που άφησαν το παρεκκλήσι να χαλάση, να γενή ρημάδι, για ναρθούν σήμερα οι Τούρκοι να το πιάσουν. Σα μάλωσαν και φώναξαν πολύ, κατάλαβαν στο τέλος πως με τις φωνές τίποτε δε γινόταν κι αποφάσισαν να πάνε στη Λευκωσία, στο Δεσπότη, το παράπονό τους να του πουν κι εκείνος να παρακαλέση το Βαλή να τους το δώση πίσω. Σα θα το έπαιρναν, δε να ξανάχιζαν ευδύς το παρεκκλήσι, κανένας πια να μη μπορή να τους τ' αρπάξη.

Μα πέρασε γρήγορα ο θυμός τους. Την άλλη μέρα σκέφτηκαν αλλιώς. Βρέθηκε κάποιος που τους είπε πως δεν ήταν σωστό για ένα ρημάδι τους Τούρκους ν' αγριέσουν, γιατί μπορούσε να τους γίνη κι άλλο μεγαλύτερο κακό. Θύμωσαν οι άλλοι σαν άκουσαν τα λόγια του, μα στο τέλος

όλοι συμφώνησαν μαζί του. Μη δεν είχαν τόσες άλλες εκκλησιές μεγάλες; Πού να πήγαιναν τώρα να ξαναχτίζουν ρημοκκλήσια...

Μα κι οι Τούρκοι δεν πολυσκοτίστηκαν γι' αυτό. Δεν ξαναφάνηκεν ο χότζας στο χωριό, μήτε κανένας άλλος νυχτώθηκε στο άλεσμα ποτέ και γύρεψε στο ψήλωμα να πη την προσευχή του. Κι έτσι το παρεκκλήσι ξεχάστηκε ξανά κι από τους χριστιανούς κι από τους Τούρκους.

Το παρεκκλήσι του Αρχαγγέλου

Χρόνια πάλι πέρασαν, καιρός πολύς και το Μισοφέγγαρο έφυγεν απ' το νησί. Την Κύπρο τώρα όριζε βασιλείο χριστιανικό, η Αγγλία. Μα πάλι κανένας, ως τη μέρα που στην Κυθρέα ήρθαν της Κυβέρνησης οι άνθρωποι τα χτήματα να γράψουν στου καδενός το όνομα. Οι εκκλησιές, τα σπίτια, τα χωράφια, τα δέντρα, τα νερά, όλα έπρεπε να γραφτούν το καθένα στο νοικοκύρη το δικό του. Σαν ήρθε κι η σειρά για του Αρχαγγέλου το Ψήλωμα, το ζήτησαν οι Τούρκοι για δικό τους, χτήμα του τζαμιού.

Φώναξαν πάλι οι χωριανοί. Ήρθαν κι οι προεστοί και φέρανε τα βιβλία τα παλιά της εκκλησιάς, που ήταν γραμμένο παρεκκλήσι. Μα οι Τούρκοι τους αντίκοψαν κι είπαν πως από τότε το παρεκκλήσι χάλασε και το ψήλωμα το κήρυξε τζαμί του Νιου Χωριού ο χότζας. Μάλωναν έτσι για ώρα πολλή κι άλλο δεν ήταν να γενή, παρά να μπουν σε δίκη, για να κριδή ποιου ήτανε. Μα οι χωριανοί πεισμάτωσαν για καλά τούτη τη

φορά. Δεν περίμεναν να παν στα δικαστήρια για να γενή δικό τους το Ψήλωμα τ' Αρχαγγέλου. Ό,τι και να έλεγαν οι Τούρκοι, δε να το έκαναν δικό τους. Από την ίδια κιόλας μέρα πήγαν στη Λευκωσία, στο Δεσπότη, να τους ορμηνέψη τί να κάνουν.

Σαν εγύρισαν το βράδυ οι προεστοί, μάζεψαν γύρω τους τούς χωριανούς και τους είπανε πώς, μονάχα αν μπορούσε το παρεκκλήσι να ξαναχτιστή προτού να γίνη δίκη, δε να γινόταν το ψήλωμα δικό τους. Θε να βαστούσε η δίκη χρόνια, θα ξόδευαν ένα σωρό λεφτά και κανένας δεν ήξερε ποιου δε να γινόταν χτήμα με το νόμο. Και τότε γένηκε το δαύμα. Σε τρεις μέρες το παρεκκλήσι ξαναχτίστηκε! Από την ίδια κιόλας νύχτα αρχίνησαν δουλειά, μικροί, μεγάλοι. Παράτησαν τ' άλλα που είχαν να κάνουν. Αφήκαν μισοτέλειωτα τα σπίτια τους και κουβάλησαν στο ψήλωμα τα πλιθάρια, τις πέτρες, τον ασβέστη που αγόρασαν για τις δικές τους τες δουλειές, κι αρχίνησαν όλη τη νύχτα να σκάβουν για τα δεμέλια. Σαν έσκαβαν, οι αξίνες τους εσκόνταψαν σε πέτρα. Μέσ' στη νύχτα δε μπόρεσαν να δουν καλά. Κι έσπασαν σε δυο της Ακυλίνας τη σκαλιστή ταφόπετρα κι έκαναν κομμάτια το μάρμαρο της αρχόντισσας Ειρήνης. Την άλλη μέρα βρήκαν σκόρπια μεσ' στα χώματα και κόκκαλα και δυο χρυσούς σταυρούς. Τα μάζεψαν χωρίς να ξέρουν ποιου ήτανε. Ξανάδαψαν τα κόκκαλα στο κοιμητήρι του χωριού και πήραν τους σταυρούς και τα κομμάτια των ταφόπετρων και τα έβαλαν για φύλαξη στ' Αγίου Ανδρονίκου το ιερό.

Σα χτίστηκε το παρεκκλήσι, φέρανε εικόνες και καντήλες απ' τις άλλες εκκλησιές και μανουάλια και παλιά στασίδια και το λειτούργησε παπάς απ' την πρώτη κιόλας Κυριακή. Έτσι οι Τούρκοι, σαν το αντίκρυσαν χτισμένο, με τη σκεπή του με σταυρό, κατάλαβαν πως μάταια πήγαν οι φωνές τους και με τις δίκες τίποτε δε θα έκαναν και το παράτησαν. Μη δεν είχαν τόσα άλλα τζαμιά δικά τους; Σε λίγες μέρες οι χωριανοί το γράψανε στ' όνομα του Δεσπότη και το παρεκκλήσι και το ψήλωμα, δίχως να τους πη τίποτε κανένας.

Πέρασαν κι από τότε χρόνια κι οι χριστιανοί, τώρα που ξαναγένηκε δικό τους το παρεκκλήσι και δε φοβόντουσαν νάρθουν οι Τούρκοι να το πάρουν, το ξέχασαν ξανά. Μονάχα μια φορά το χρόνο, ανήμερα του Αρχαγγέλου, πάει να το λειτουργήση ο παπάς. Τις άλλες μέρες, καμιά φορά αν το θυμηθούν, οι γριές της γειτονιάς πάνε κι ανάβουν την καντήλα.